

MŪSDIENĪGS APKAIMES KOPIENAS CENTRS: AKTĪVA PILSĒTTELPA, KAS VEICINA PIEDERĪBAS SAJŪTU UN IEDVESMO

Ailenda Krivicka

**KOPIENAS CENTRS, APKAIME,
APKAIMES IDENTITĀTE, MULTIFUNKCIONĀLA
ARHITEKTŪRA, IEKĻAUJOŠA ARHITEKTŪRA**

Pētījuma pamatideja un mērķis ir iegūt jaunus datus par publisko struktūru un kopienu centru lomu un formveidi apkaimēs. Izpētīt un analizēt ilgtspējīgas apkaimju publisko struktūru attīstības stratēģijas aktīvas pilsētelpas un kopienas identitātes stiprināšanai, kā arī izvirzīt kritērijus mūsdienīgu kopienu centru plānošanas principiem, identificējot to izplatītākās iezīmes, ņemot vērā ārvalstu labās prakses piemērus un kopienas centru aizmetņus vietējā kontekstā galvenokārt Rīgas apkaimēs. Šī pētījuma izpratnē ar publisko struktūru tiek identificēta vieta, kur pulcēties publiskos nolūkos dažādu aktivitāšu veikšanai. Tā var būt gan iekštelpa, gan ārtelpa un tai nepiemīt izteikti institucionāls raksturs.

Tēmas aktualitāti raksturo šī brīža situācijas pilsētvidē, kur apbūvei tiek pakļautas jaunas teritorijas, iedibinot jau esošu funkciju apbūvi, bet nepievēršas neesošu funkciju iedibināšanai, kas apmierinātu iedzīvotāju vajadzības un celtu dzīves kvalitātes līmeni; netiek attīstīta

nelietderīgi izmantota zemes un telpu platība, kas ir vērtīga apkaimes un pilsētas kopējā kontekstā, un kas sniegtu iespēju jēgpilni turpināties lokācijas vēsturei un identitātei; apkaimju biedrību aktivitāte un sabiedrības līdzdalība dažādos procesos strauji pieaug, bet tam trūkst atbilstoša telpiskā ietvara. Pētījumā tiek risināts, kāda infrastruktūra var sastādīt kopienas centru, kas ar to telpiski saprotams apkaimes pilsētēlpā, ārtēlpā un arhitektūrā, kas ir mūsdienīgs kopienas centrs apkaimēm un sabiedrībai.

Kopienas centru arhitektūra kļūst par ieguldījumu apkaimes un sabiedrības attīstībā. Pēdējos gados kopienas centrs kā vieta un atsevišķa forma arhitektūras valodā ir guvis popularitāti, pateicoties tā potenciālam veicināt mijiedarbību un stiprināt kopienas saites, līdz ar ko – veicināt pašas apkaimes aktīvu turpināšanos. Kopienas centra arhitektūra ir ne tikai arhitektūras dizaina galaprodukts, bet arī projektēšanas process. Kopienas arhitektūras teorija Latvijas ietvarā nav plaši pētīta, tādējādi trūkst metodisku vai konceptuālu projektēšanas ieteikumu kopienas centru kā atsevišķu tipoloģisko formu projektēšanai. Lai gan mūsdienīga, uz Eiropas labās prakses piemēriem balstīta telpiskā arhitektūras ietvara kopienu centru aizmetņiem Rīgas teritorijā teju nav atrodamā, taču viennozīmīgi notiek aktīva kopienu darbība.

IEVADS

Mēdz teikt, ka arhitekti un pilsētplānotāji nodarbojas ar sapņu formulēšanu — iztēlojas un veido “labāku” nākotni kāda interesēs. Uzbūvētās ieceres fiksē un stabilizē šos sapņus un konkrēto laiku, kurā sabiedrība dzīvo (Dovey, 1999). Iepriekšējos gadsimtos nosacītu apkaimes kopienas centru veidoja reliģisku motīvu un piederības vadīta sabiedrība ar atbilstošu vietu, kur pulcēties saistītajām aktivitātēm un procesiem, taču mūsdienu mainīgā sabiedrība kopienas centrā ekspektē daudzveidīgas laika pavadīšanas iespējas ar dažādām funkcijām. Tāpēc var apgalvot, ka kopienas centrs mūsdienās var atspoguļot un interpretēt šī laikmeta iedzīvotāju ikdienas intereses un kopienas identitāti. Aktīva un prasmīga sabiedrība ir tā, kas virza ekonomiku. Tāda ekonomika, kas ir attīstīta, augoša, ir iedzīvotāju labklājības pamats un resursu avots pilsētvides pilnveidošanā. Tilts starp teoriju un veidotajām formām pilsētvidē, starp akadēmisko vidi un publiskajām debatēm ir būtisks uzdevumam attīstīt apkaimju pilsētēlpā ar iespējām mūsdienu iedzīvotājam.

Arhitektūras un pilsētvides dizaina pasaule ir piesātināta ar debatēm par vietu nozīmi un izmantošanu. Vēsturiskās apkaimēs šī problēma brīžiem var izraisīt asas un ilgstošas diskusijas – kas ir vērtīgs, kas mazāk un kura vietas nozīme uzskatāma par būtiskāku un kura mazāk. Taču, kopienas tematikā raugoties, kopienas un pulcēšanās vieta bieži rodas no tā, kā paši apkaimes iedzīvotāji to iedibina. Un nereti iemesli meklējami vēsturē. Tā kā cilvēku intereses mūsdienās ir daudzveidīgākas, bet vienlaikus arī skaidrāk formulētas, top arī jaunas dizaina un formveides iespējas arhitektūras izpildījumā.

Kopienas centru apmēri var būt dažādi – sākot ar mazāka mēroga apkaimes iedzīvotāju publiskās satikšanās un socializēšanās telpām līdz kompleksam kopienas centram vai vienojošam urbānu struktūru dizainam, kas vērsts uz kopienas labklājību un apkaimes vides kvalitātes paaugstināšanu. Neatkarīgi no mēroga kopienas centra kā publiskās struktūras mērķis ir nemainīgs – nodrošināt vietu brīvā laika aktivitātēm, sociālās mijiedarbības tīklu veidošanai, līdzdalībai, diskusijām, izaugsmei, izglītībai un piederības sajūtas stiprināšanai. Visizteiktākā plānošanas koncepcija, kas pārstāv kopienas arhitektūru, ir kopienas centrs. Projektēšanā tiek ņemtas vērā urbānās attiecības konkrētā apkaimē, īpaši pievēršot uzmanību vēsturiskajam fonam gan sociālā gan pilsētībūvnieciskā aspektā. Kopienas centru projektēšanā tiek ņemts vērā arhitektoniskais veidols, materiāli, telpiskās un funkcionālās prasības, interjera dizains, aprīkojums un mēbeļu risinājumi utt. Pētījums ietver arī izpēti par kopienas centru fundamentālajām īpašībām, īpaši – to daudzfunkcionalitāti saistībā ar telpas raksturu un mērogu, ņemot vērā vēsturisko apkaimju pilsētvides kontekstu.

MATERIĀLI UN METODES

Pētījumā tiek izmantotas sekojošas metodes:

- kontentanalīze – teorētiskā literatūras analīze par apkaimēm, to publiskajām struktūrām un kopienu centriem, tiek identificēts, kas ir ilgtspējīgas publisko struktūru attīstības stratēģijas aktīvas pilsēttelpas un kopienas identitātes stiprināšanai, analizēts, ko ietver kopienas un kopienas centra jēdziens, kāda ir publisko struktūru attīstība, transformācijas un vajadzības mūsdienās;
- salīdzinošā analīze – tiek veikta uz kopienu

centru telpiskajiem veidoliem vērsta Eiropas piemēru analīze un salīdzinājums par publiskajām struktūrām, izvērtēti telpiskie ietvari un arhitektūras raksturs mūsdienīgiem labās prakses kopienu centriem;

- socioloģiskā metode – iedzīvotāju aptauja un intervijas ar nozares pārstāvjiem. Tika veikta elektroniska formāta aptauja ar jautājumiem, kas šķetina iedzīvotāju izpratni par publiskajām struktūrām savā apkaimē, priekšstatu par kopienas centru un vēlmēm, ko iedzīvotāji sagaidītu no mūsdienīga kopienas centra. Pētījuma ietvaros veiktas intervijas ar Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Pilsētas arhitekta dienesta vadītāju, Rīgas pilsētas arhitektu, Pēteri Ratas un ar “Rīgas Apkaimju alianse” valdes priekšsēdētāju Māri Jansonu.
- normatīvo aktu un pilsētu kopējās attīstības stratēģijas dokumentācijas izvērtēšana – Rīgas teritorijas plānojums, dažādi tematiskie plānojumi, Rīgas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, apkaimju attīstības konceptplāni u.c.;
- autora dalība kā klausītājam 2023.gadā Rīgas Domes izveidotajā darba grupā par kopienas centra izveidi apkaimē – darba grupa izveidota, lai īstenotu Rīgas attīstības programmā 2022.–2027. gadam izvirzītās prioritātes “Mūsdienīga un atvērta pilsētas pārvaldība” vienu no uzdevumiem “veicināt iedzīvotāju un nevalstisku organizāciju līdzdalību pašvaldībai būtisku lēmumu pieņemšanā un funkciju īstenošanā” un nodrošinātu vienotu pieeju kopienas centru izveidei Rīgas valstspilsētas pašvaldības administratīvajā teritorijā, tajos pieejamiem pakalpojumiem un sadarbībām, ņemot vērā katras apkaimes vajadzības un pašvaldībai pieejamos resursus.
- aprakstošā metode – rezultātu apkopošana par pētījumā analizēto tēmu un iegūtajām atziņām, izvirzīti konceptuāli ieteikumi mūsdienīgu kopienu centru izveidei.

REZULTĀTI

Kopienas jēdziens, centra funkcionālā un sociālā nozīme, ietekme uz dzīves kvalitāti.

Kopienas jēdziens vairākos avotos interpretēts dažādi, bet visi šie skaidrojumi pēc būtības ietver ideju par piederību un kādu vienotu interesi. Iedzīvotāju dzīves kvalitāti kopsummā sastāda daudzu faktoru un iespēju kopums. Tā var paugstināties attiecīgi palielinoties kādiem no dzīves kvalitāti veidojošo faktoru smagsvāriem, kā kvalitatīva un sakārtota pilsētvide, attīstīta un raita ekonomika un prasmīga, aktīva sabiedrība, kas šo ekonomiku virza. Šie smagsvāri iet roku rokā un nav atdalāmi pilnvērtīgam un jēgpilnam iznākumam attiecībā uz iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Attīstīta ekonomika ir resursu avots ērtai, drošai un pievilcīgai pilsētvidei. Attiecīgi šāda pilsētvide ir iedzīvotāju piesaistes faktors un aicinošs iedzīvotājiem tapt piederīgākiem, iesaistītākiem, sadzirdētākiem un aktīvākiem savas dzīves telpas un apkaimes attīstībā. Ir vērtīgi izprast vēsturiski veidojušo kopienu centru nemateriālās vēsturiskās vērtības, kas atspoguļo ne tikai tā laika sociālo fenomenu, ēkas arhitektonisko izteiksmi un tehniskos aspektus, bet arī vietējo arhitektūras mantojumu. Kā viens no piemērotiem piegājieniem, kas palīdz realizēt kopienas centra darbības izvirzītos mērķus aktivitāšu kontekstā, ir sniegt brīvas atmosfēras iespēju attīstībai kā iedzīvotājiem personīgi, tā visai kopienai un sabiedrībai. Sabiedrības apvienošanās un integrācija kopienas centru darbībā ir viens no galvenajiem jautājumiem. Kopienas centrs ir kā trešā vieta, kur turpināties.

Kopienas centra plānošanas principi un telpiskās kvalitātes mūsdienu iedzīvotāju vajadzībām.

Mūsdienu kopienas centra plānošanas principi ietver ilgtspējīgas būvniecības domāšanu un metodi. Attiecīgi tālāk tiek noteikta kopējā kopienas centra kompleksa kompozīcija konkrētā lokācijā, urbāno struktūru attiecības, būvapjoms, telpu izvietojums un mērogs, atkarībā no kopienas centrā paredzētajām funkcijām. Telpu vizuālajā veidolā un arhitektūrā kopienas centru izveidē lielākā vai mazākā mērā ir tendence atspoguļot apkaimju iedzīvotāju kultūru un simboliku, ja tāda ir. Nosakot kopienas centra telpiskos raksturlielumus, par pamatu tiek ņemta vērā telpu programma, kas katrai apkaimē un tās lokācijai

ir aktuāla. Vairumā mūsdienu kopienas centru neatņemama sastāvdaļa ir labiekārtota ārtelpa, pagalmi, nojumes zonas, kas tiek plaši izmantota vairākās kopienas pulcēšanās un pasākumu norises situācijās. No pētījumā analizētajiem informācijas avotiem, labo praksi piemēriem Eiropā, veiktās aptaujas un intervijām izriet, ka kopienas centrā telpiski būtu nepieciešamas šāda satura vai darbību telpas, kā:

- pastāvīgā apkaimju biedrības telpa,
- apkaimes informācijas centra telpa,
- administrācijas telpa,
- multifunkcionālā pasākumu un konferenču zāle,
- centrālā brīvās zonas koptelpa,
- semināru / mierīgo aktivitāšu telpas,
- koprades radošās darbnīcu telpas,
- kopstrādes darba telpas,
- aktīvo nodarbību un sporta telpas,
- bibliotēkas telpa,
- datortelpa,
- izstāžu telpa,
- meditācijas un garīgās atslodzes telpa,
- bērnu rotaļu telpa dažāda vecuma grupām,
- komercietelpas,
- ēdināšanas zonas telpas.

Daļu telpu ar tām ietverošajām funkcijām iespējams apvienot, atkarībā no funkciju intensitātes un satura. Piemēram, izstāžu zāli iespējams apvienot ar meditācijas un garīgās izaugsmes telpu, ja izstādītā māksla ir atbilstoša garīgās atslodzes konceptam un nav provokatīva vai nav izteikti kontroversāla. Jāmin, ka katrā apkaimē vajadzības var atšķirties atkarībā no apkaimju iedzīvotāju dzīvesstila, līdz ar ko kopienas centra mērogs un funkciju apjoms, un telpu dimensijas ir variabls rādītājs. Mūsdienās pastāv arī koncepts par viedo kopienu, kur, nodrošinot pēc iespējas daudzveidīgāku, mūsdienīgāku un uz nākotnes attīstību vērstu funkciju variācijas kopienas centrā, tās lietotājiem ir lielāks potenciāls izaugsmē un jaunu prasmju apgūšanā.

Daudzfunkcionāla telpa ir būtiska vides veidošanas kvalitāte, projektējot mūsdienu kopienas centrus, jo tas atspoguļo straujas un nepārtrauktas pārmaiņas sabiedrībā. Pēc arhitektūras sniegtās telpu daudzfunkcionalitātes kopienas centrus iespējas iedalīt trīs projektēšanas metodēs, kas apkopoti 1. tabulā.

Nr.	Daudzfunkcionalitātes projektēšanas metode	Metodes apraksts
1.	Konkrēti definētu telpu metode.	Metodes lietojums tiek atspoguļots daudzfunkcionālos kopienas centros, kas darbojas, pamatojoties uz saskaņotiem scenārijiem atbilstoši kopienas vajadzībām. Funkcionāli telpisko struktūru nosaka dizains. Daudzuma ziņā specializētas telpas īpašām funkcijām (piemēram, ēdnīca, sporta zāle, administrācija) dominē pār daudzfunkcionālām telpām ar maināmu lietojumu.
2.	Telpu universālas pielāgošanas metode.	Šāda veida daudzfunkcionalitāte tiek sasniegta, specifiski nenosakot telpas lietošanas mērķi. Mērķis ir nodrošināt telpas izmantošanas elastību un nodrošināt vidi, kas veicina mijiedarbību. To var panākt plānojot atvērtu un brīvu telpu, citādi organizējot mēbeles, izmantojot pārvietojamas sienas vai citus elementus un struktūras, kas sniedz iespēju sadalīt telpu. Šāda daudzvērtīga vieta var tikt pielāgota ikdienas mainīgajām kopienas prasībām vai sniegt iespēju vienlaikus veikt vairākas aktivitātes.
3.	Hibrīda daudzfunkcionalitāte.	Šis risinājums vienlaikus aptver abus iepriekš minētos principus. Tas ietver iepriekš noteiktas telpas konkrēta veida aktivitātēm un funkcijām kopā ar daudzfunkcionālām telpām, kuru konfigurācija var tikt mainīta. Hibrīda risinājuma gadījumā viena veida telpu koncepts nav iepriekš noteikts. Daudzfunkcionālas telpas vienā dizaina projektā var būt centra kodols, savukārt citā projektā tās var kalpot kā papildu telpa, kas palielina ēkas lietojamības iespējas.

1. tabula "Kopienas centru daudzfunkcionalitātes projektēšanas metodes" (Autora veidota tabula)

Ņemot vērā pētījumā analizētās vēsturisko apkaimju telpiskās transformācijas, publisko struktūru variācijas, kopienas centru piemērus Eiropas vēsturiskajās apkaimēs un kopienas centru nozīmi, un ietekmi ilgtspējīgas apkaimes attīstības kontekstā, ir iespējams izvirzīt konceptuālus ieteikumus mūsdienīgu kopienu centru izveidei, attīstībai un integrācijai vēsturiskajās apkaimēs, skatīt 2. tabulu.

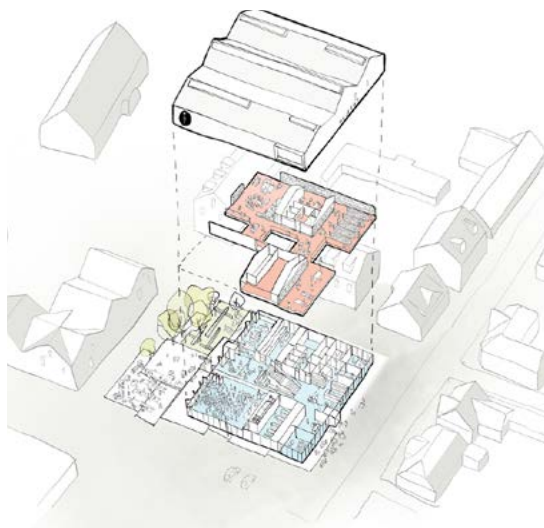
Katram ieteikumam ir piešķirta kategorija, ko tas visvairāk definē: A – arhitektūra, P – pilsētvide, K – koncepts kopienas centra tapšanā un funkcionēšanā. Atkarībā no konkrētas lokācijas un apkaimes situācijas iespējams, ka visus ieteikumus nav opcija ievērot pilnībā, taču tie var kalpot kā domāšanas ievirze mūsdienu kopienas centra realizēšanai apkaimē.

Nr.	Konceptuāli ieteikumi mūsdienīga kopienas centru izveidei	Kategorija
1.	Kopienas centram ir jātop sadarbībā ar apkaimju biedrībām, lokālajiem uzņēmējiem, pilsētas pašvaldību un iedzīvotājiem un citām saistošajām organizācijām.	K
2.	Apkaimes iedzīvotājiem ir jāsniedz iespēja līdzdarboties kopienas centra plānošanas un tapšanas procesā.	K
3.	Kopienas centrs var ietvert plašu funkciju klāstu, atkarībā no konkrētās apkaimes nepieciešamībām un iedzīvotāju vēlmēm.	K
4.	Ieteicams, lai kopienas centra vieta vēsturiskā apkaimē ir tāda, ko kopiena ir iedibinājusi vai arī lokācijā vēsturiski ir notikušas sabiedrības sanāksšanas aktivitātes.	K+P
5.	Kopienas centrs vēsturiskā apkaimē var tikt veidots gan kā jaunbūve, ņemot vērā vēsturiskās vietas kontekstu vai jauno ideoloģiju, kā arī tas var iemānot jau eksistējošu pilsētas struktūru ar jaunu, mūsdienīgu arhitektūras un telpisko kvalitāšu papildinājumiem	A+P
6.	Kopienas centra arhitektūrā jāatspoguļo vietējā kultūra (vai apkaimes vēsture) detaļās vai dizainā, kas ietver lokalizētas īpašības, materiālus, elementus vai simbolus.	A
7.	Kopienas centra arhitektūrā jāparedz daudzfunkcionālas, elastīgas un viegli modificējamās telpas, struktūras un elastīgi lietojams mēbeļu dizains.	A
8.	Kopienas centra arhitektūrā jāparedz atvērta un daudzfunkcionāla rakstura telpas, kas var tikt realizētas gan kā ātrijs zonas, stikla plakņu lietojums un pati ēkas konfigurācija, kas plānota, rūpīgi izsverot atvērtības principus attiecībā pret pārējo iekštelpu un ārtelpu. Plānojumā jāietver vismaz viena lielā pulcēšanās zāle.	A
9.	Kopienas centra plānojumā jāietver labiekārtotas ārtelpas zonas iespējas ar tematiskiem parkiem, aktivitāšu pagalmu, apzaļumojumu, nojumēm, āra pulcēšanās zonām, mediju projecējošām plaknēm utt.	A
10.	Kopienas centra arhitektūras veidolā jāatspoguļo vieta izaugsmei, mājīgums un kopības sajūta.	A+P
11.	Kopienas centra arhitektūra jāveido cilvēkam tuvā, aicinošā mērogā un kontekstā ar apkārtējo apkaimes pilsēttelpu un apbūvi.	A+P

2. tabula “Konceptuāli ieteikumi mūsdienīga kopienas centru izveidei”
(Autora veidota tabula)

LABIE PIEMĒRI KOPIENAS CENTRU INTEGRĀCIJĀ

Eiropas valstu praksē mūsdienīga kopienas centra koncepts nav svešs. Vieni no pirmajiem kopienu centriem tika izveidoti baznīcu telpās, jo tās bija viegli identificēt kā reliģiskās kopienas (tematiskās kopienas) (Langton, 2012). Mūsdienās ir atrodams plašs klāsts ar atbilstošas vides veidošanas mākslas funkcionāliem un estētiskiem apkaimes kopienu centru piemēriem. No vairākiem analizētiem piemēriem kā vienu par mūsdienīgu kvalitāšu aptverošu piemēru izpratnes veidošanai kopienas centra konceptam var minēt jaunbūvi Vibī, Dānijā, kas realizēta 2021. gadā. Vide veidota, koncentrējoties uz sociālajām zonām, atvērta tipa arhitektūru, elastīgu telpu lietojumu un pieejamību. Tas vecina dinamisku telpas lietošanu un sinerģiju starp dažādām kopienas centra aktivitātēm un vieglu piekļuvi pilsētas iedzīvotājiem. Kopienas centra arhitektūrā izmantotā apdaru krāsa, mērogs un materiāli ir saistīti ar apkaimes esošo arhitektūru un pilsētas nākotnes plāniem. Apkaimes teritoriju skar pilsētas ieviestie jaunie nākotnes pilsētplānojumi, tāpēc kopienas centra arhitektūra veidota, respektējot nākotnes vīziju, vienlaikus iemiesojot vietas vēstures nianšes ēkas arhitektūrā. Arhitektūra reflektē par pilsētas vēsturi – kooperatīvo piena kombinātu, kas agrāk atradies šajā vietā un bijis dinamisks sabiedrības pulcēšanās mezgls (Pintos, 2022). Jaunās arhitektūras dinamiskais divslīpju jumtu ansamblis ir interpretējams par modernu bijušās pienotavas profilu pilsētas ainavā, savukārt fasādes baltās keramikas flīzes tiek interpretētas kā atsauce uz pienotavas industriālajiem sienu dakstiņiem, skatīt 1. attēlu. Ar šādiem arhitektūras izteiksmes paņēmieniem kopienas centrs kļūst par apkaimes vēstures stāsta daļu, kas apkaimes iedzīvotājiem ir pazīstams.

1. att. Kopienas centrs Vibī, Dānijā 2021 (Nygaard, 2022).

Kopienas centrs spēlē savienotāja lomu starp vēstures un nākotnes pilsētas vērtībām (Bei Jing, 2013). Kopienas centru arhitektūrā dominē būves, kas ir zemākas augstumā, mazāka mēroga, tādējādi ir aicinošākas sabiedrībai un rada māju sajūtu, kā arī dizains, kas veidots tā, lai atbilstu vietējai kultūrai, kur detaļās var būt ietvertas lokālizētas īpašības, elementi, simboli un apkaimē raksturīgu materiālu lietojums (Butkova, 2021).

Lokālajā kontekstā, pētījumā veiktās intervijas laikā ar Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Pilsētas arhitekta dienesta vadītāju, Rīgas pilsētas arhitektu Pēteri Ratas tika noskaidroti viņa uzskati, t.i., ja apkaimēs tiktu realizēta kopienas centru izveide arhitektoniski kvalitatīvā un mūsdienīgā veidolā, tas uzlabotu apkaimju centru vitalitāti un dzīves kvalitāti (Ratas, 2023). Kā viens no lokāliem notikumiem, kur meklējama saikne ar vēsturisko arhitektūru ir saskatāma “Koka Rīga” gadījumā, kas ir pieredze Rīgas vēsturisko apkaimju Grīziņkalns un Avoti kontekstā. “Koka Rīga” pamatfunkcija ir koka ēku renovācijas centrs, taču ar apkaimju biedrību iesaisti ēkā un tās pagalmā notiek dažādas citas aktivitātes (Web, b). Grīziņkalna un Avotu apkaimes iedzīvotāji šo vietu asociē ar savas apkaimes vēstures vienu no arhitektūras simbolikām, kas ir aicinošs elements apkaimes iedzīvotājiem šo centru apmeklēt dažādu aktivitāšu nolūkos. Potenciāli tas varētu tapt par Grīziņkalna un Avotu apkaimju kopienu centru, nezaudējot šī brīža pamatfunkciju.

Savukārt 1952. gadā vēsturiski iedibinātā publiskā struktūra – parks, Jaunatnes dārzs Āgenskalnā, tiek uzskatīts par vienu no populārākajiem galvaspilsētas parkiem un Āgenskalna apkaimes iedzīvotāju vidū kļuvis par iecienītu atpūtas vietu (Veidemanis, 2018). Jaunatnes dārzs tiek uzskatīts par vienu no apmeklētākajiem parkiem. Tā potenciāls par plašāku sabiedrības daļu iekļaujošu publisko struktūru ir ne līdz galam izmantots, ņemot vērā, ka parka pieguļošajā teritorijā atrodas apmūrēta ap 1885. gadu datēta šveiciešu stila koka ēka degradētā stāvoklī, kur darbojies un organizējis dažādas apkaimes aktivitātes Pārdaugavas radošais centrs (Caune, 2012). Āgenskalna apkaimes kontekstā izskatnējais priekšlikums no biedrības “Free Riga” ar Sabiedrības integrācijas fonda finansiālu atbalstu veidot apkaimes kultūrpunktu Alises tornī un tam pieguļošajā ārtelpas struktūrā, kas ir saistošs priekšlikums apkaimes kontekstā, kur būvē jau piemīt vietzīmīgs raksturs (Web, a). Ja uz kopienas centra funkcionālo un sociālo nozīmi raugāmies plašākā mērogā – Eiropas Savienība 2024. gadu ir izvirzījusi kā Eiropas prasmju gadu (Web, 2023). Noreducējoties atpakaļ uz kopienas centra mērogu – tā ir potenciāla vieta, kā veicināt Eiropas mērķu realizāciju. Arī 2020. gadā izveidotās kultūras, vides un ekonomikas iniciatīva “Jaunais Eiropas Bauhaus” vērš uzmanību vietu un kopienu transformācijai Latvijā (Web, c; Hing, 2016). Pirmreizējs mūsdienīga kopienas centra koncepts jārealizē pārdomāti, stratēģiski un dziļā sinerģijā ar vietu – kā apkaimes arhitektūras identitāti, tā iedzīvotāju kopienu. Gan arhitektūras tēla, gan šāda tipa būves funkcionālajam risinājumam būtisku lomu ieņem piesaistīto arhitektu kompetence un profesionālās darbības domāšanas filosofija. Jāspēj prasmīgi un gudri radīt piederības sajūtu ar daudzpusīgiem vides veidošanas instrumentiem un iesaistītajām sadarbības pusēm no pilsētas pašvaldības, apkaimes biedrības, iedzīvotājiem un citām saistošajām organizācijām centra tapšanā. Mūsdienīgs kopienas centrs un tā arhitektūra ir tāds, kas, vērtīgi aizpildot pilsētelpu ar iespējām, mūsdienīgām, uz nākotni vērstām arhitektūras un vides kvalitātēm un piederības sajūtu, magnetizē sabiedrību.

SECINĀJUMI

Dažādos pilsētu attīstības periodos identificējam dažādas publiskās struktūras, taču šī brīža iedzīvotāju vajadzību apmierināšanai un pilsētelpas ilgtspējīgai pastāvēšanai ir jāveic stratēģiskas nākamās darbības, publiskās struktūras un kopienas centru aizmetņus padarot daudzveidīgāk izmantojamaus un attīstītus mūsdienu kvalitātēm atbilstošā vides veidošanas veidolā. Mūsdienu sabiedrība ir ieinteresēta apmeklēt kopienu centrus, ja tie sniedz daudzveidīgas laika pavadīšanas iespējas atbilstoši kvalitatīvā un mūsdienīgā vidē, kas var tikt panākta ar arhitektūras un telpiskās vides veidošanas principiem, paredzot zonas visdažādākajām sabiedrības grupām, kas var veicināt arī sociāli iekļaujošākas sabiedrības veidošanos un kalpot kā vietas un kopienas identitāti stiprinošs risinājums.

Vērojama tendence, ka kopienu centra vietas idejisko bāzi galvenokārt vēsturiskās apkaimēs primāri nosaka apkaimes iedzīvotāji, kur tie dabīgā procesā sākuši pulcēties, un ar atbilstošas un aicinošas arhitektūras un pilsētelpas risinājumiem, apzinot konkrētas apkaimes intereses, kopienai ir iespēja veiksmīgi turpināties, bet tālākās attīstības procesiem nepieciešams pašvaldību, apkaimeju biedrību, uzņēmēju un iedzīvotāju iesaiste.

Kopienas centra arhitektūra ir ne tikai arhitektūras dizaina galaprodukts, bet arī projektēšanas process.

Kopienas centrs var tikt veidots gan kā jaunbūve, ņemot vērā vēsturiskās vietas kontekstu vai jauno ideoloģiju, kā arī tas var iemānot jau eksistējošu pilsētas struktūru ar jaunu, mūsdienīgu arhitektūras un telpisko kvalitāšu papildinājumiem.

Plānojuma ziņā raugoties, kopienas centru arhitektūra lielākoties demonstrē atvērtu un multifunkcionāla rakstura telpas, kas var izpausties gan kā ātrija zonas, stikla plakņu lietojums un ēkas konfigurācijas, kas plānota, rūpīgi izsverot atvērtības principus attiecībā pret pārējo iekštelpu un ārtelpu; daudzfunkcionāla telpa ir būtisks kritērijs, kas uzsvērts, veidojot mūsdienu kopienas centrus, jo tas atspoguļo straujas un nepārtrauktas pārmaiņas sabiedrībā.

Bei Jing P. S. (2013) Architecture Design of Contemporary Community Center. Amazon.in. <https://www.amazon.in/Architecture-Design-Contemporary-Community-Hardcover/dp/7214090082>

Butková M. (2021) Scale of community centre: Clarification of the relation between scale and multifunctionality of community buildings. Sciendo. <https://sciendo.com/article/10.2478/alfa-2021-0016>

Caune A. (2012) Rīgas Pārdaugava pirms 100 gadiem. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. ISBN 978-9984-824-25-3.

Dovey K. (1999) Framing Places: Mediating Power in Built Form. London: Routledge. ISBN 0-415-17367-1

Hing J. (2016) A Study on Infrastructure-centered Publicness in Urban Public Space through a Look at Dutch Architectural Policies and Practices. Taylor & Francis Online. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.3130/jaabe.15.33?needAccess=true&role=button>

Ratas P (2023) Intervija ar Rīgas domes Pilsētas attīstības departamenta Pilsētas arhitekta dienesta vadītāju, Rīgas pilsētas arhitektu, Pēteri Ratas. Intervēja Ailenda Krivicka 22.05.2023.

Langton M. (2012) Community futures, legal architecture: foundations for indigenous peoples in the global mining boom. Routledge.

Nygaard N. (2022) Viby Library & Culture House / Christensen & Co. Architects + Primus Arkitekter. ArchDaily.

Pintos P, (2022) Viby Library & Culture House / Christensen & Co. Architects + Primus Arkitekter. ArchDaily. https://www.archdaily.com/976626/viby-library-and-culture-house-christensen-and-co-architects-plus-primus-arkitekter?ad_source=search&ad_medium=projects_tab

Veidemanis G. (2018) Rīgas dome iecerējusi par 287 tūkstošiem eiro sakopt Jaunatnes dārzu. Delfi. <https://www.delfi.lv/news/national/politics/rigas-dome-iecerejusi-par-287-tuksto-siem-eiro-sakopt-jaunatnes-darzu.d?id=49937517>

Web, 2023. Seminārs “ES finansējums vietu un kopienu transformācijai Latvijā”. Fold. <https://www.fold.lv/2023/05/seminars-es-finansejums-vietu-un-kopienu-transformacijai-latvija/>

Web, a. Alises ielas ūdenstornis. Free Riga. <https://www.free-eriga.lv/tornis>

Web, b. Par “Koka Rīgu”. <https://www.kokariga.lv/p/par-ko-ka-rigu.html>

Web, c. Why a European Year of Skills?. European Union. https://year-of-skills.europa.eu/index_lv